

ISSN 2080-1807

TORUŃSKIE STUDIA BIBLIOLOGICZNE

2022, nr 1 (28)

Julita Niedźwiecka-Ambroziak

Wojewódzka Biblioteka Publiczna-Książnica Kopernikańska w Toruniu

Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych

e-mail: jn@ksiaznica.torun.pl

Dotrzeć do wszystkich – charakterystyka działalności specjalistycznych punktów bibliotecznych WBP-Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2022.002>

STRESZCZENIE: Powszechne prawo korzystania z bibliotek publicznych oraz wymóg dogodnego dostępu do ich usług nakładają na te instytucje obowiązek podejmowania działań na rzecz zwiększania dostępu do zasobów (zbiorów i usług) również w odniesieniu do grup o specjalnych potrzebach, do których zalicza się: osoby mieszkające w oddalonych miejscach, osoby nieopuszczające domów, osoby o instytucjonalnie ograniczonej swobodzie przemieszczania się (znajdujące się w szpitalach i więzieniach), osoby niepełnosprawne, w tym z uszkodzeniami słuchu i wzroku, osoby mające problem z uczeniem się, imigrantów, nowych obywateli itp. Autorka przekrojowo omawia starania WBP-Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu [dalej: WBP-KK] na rzecz zapewnienia dostępu do usług o charakterze kulturalnym, edukacyjnym i naukowym wszystkim grupom społecznym. Głównym celem artykułu jest charakterystyka działalności sieci specjalistycznych punktów bibliotecznych (funkcjonującej pod auspicjami działu WBP-KK – Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych), zlokalizowanych m.in. w szpitalach psychiatrycznych,

domach pomocy społecznej, warsztatach terapii zajęciowej, których odbiorcy nie mają możliwości samodzielnego dotarcia do biblioteki.

SŁOWA KLUCZOWE: dostępność, punkty biblioteczne, polityka równości szans i niedyskryminacji

Wprowadzenie

Nie sposób nie zauważyć, że realizacja polityk i programów publicznych nie może być przeprowadzana w sprawny i efektywny sposób bez dobrze funkcjonujących instytucji zaangażowanych w ich wdrażanie. Zmiany w otoczeniu powodują konieczność poszukiwania nowych rozwiązań, które kładą nacisk na elastyczność, szybkość i efektywność. Sprawnie funkcjonujące biblioteki, wykorzystujące w sposób optymalny posiadane zasoby, dopasowują się do zmian, które zachodzą w otoczeniu zewnętrznym oraz tych, które występują wewnątrz organizacji – są to: rozwój systemów IT, wyższy poziom wykształcenia pracowników, nowoczesne narzędzia komunikacyjne¹.

Powszechne prawo korzystania z bibliotek publicznych oraz wymóg dogodnego dostępu do ich usług nakładają na te instytucje obowiązek podejmowania działań na rzecz zwiększania dostępu do zasobów (zbiorów i usług) również w odniesieniu do grup o specjalnych potrzebach, do których zalicza się: osoby mieszkające w oddalonych miejscach, osoby nieopuszczające domów, osoby o instytucjonalnie ograniczonej swobodzie przemieszczania się (znajdujące się w szpitalach i więzieniach), osoby niepełnosprawne, w tym z uszkodzeniami słuchu i wzroku, osoby mające problem z uczeniem się, imigrantów i nowych obywateli².

¹ J. Wołosz, *Efektywna biblioteka publiczna w społeczeństwie informacyjnym*. W: *Standaryzacja kosztów w bibliotekach publicznych* [dostęp 24 stycznia 2023]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/standardy/wołosz.php>.

² *Aktywna Biblioteka. Miejsce bez barier: usługi dla seniorów i osób niepełnosprawnych*, Warszawa 2010, s. 7.

Niniejszy artykuł może stanowić przyczynek do dalszych badań nad działaniami bibliotek zapewniających dostęp do swych usług różnorodnym grupom społecznym. Głównym celem tekstu jest jednak charakterystyka działalności sieci specjalistycznych punktów bibliotecznych³ funkcjonującej pod auspicjami Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych (będącego działem Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej-Książnicy Kopernikańskiej [dalej: Książnica Kopernikańska, WBP-KK]), zlokalizowanych m.in. w szpitalach psychiatrycznych, areszcie śledczym, domach pomocy społecznej, warsztatach terapii zajęciowej, których odbiorcy nie mają możliwości samodzielnego dotarcia do biblioteki. W pracy sięgnięto po metodę badania dokumentów. Materiał badawczy stanowiły akty prawne w postaci rozporządzeń regulujących funkcjonowanie punktów bibliotecznych w placówkach, w których działają, oraz dokumenty zawierające dane na temat ich genezy, założeń i specyfiki funkcjonowania (umowy, deklaracje, sprawozdania kwartalne i roczne z ich działalności w latach 2016–2022).

Prace badawcze usprawniły także bezpośrednie obserwacje i współpraca, która polegała, z racji pełnienia przez autorkę artykułu funkcji koordynatora sieci punktów WBP-KK, na codziennym kontakcie z prowadzącymi punkty (wychowawcami, terapeutami zajęciowymi, nauczycielami w szkołach specjalnych) w zakresie doboru materiałów czytelniczych oraz wymianie doświadczeń związanych z ich wykorzystaniem.

³ Tego aspektu działalności bibliotek dotyczą nieliczne publikacje autorstwa Grażyny Bilskiej i Marii Skarżyńskiej: G. Bilaska, *Organizacja i obsługa punktu bibliotecznego*, „Poradnik Bibliotekarza” 2014, nr 1; M. Skarżyńska, *Specjalistyczne punkty biblioteczne: przeżytek czy niezbędne ogniwo w przyszłościowym modelu bibliotekarstwa publicznego* [uaktualniona wersja referatu wygłoszonego na Konferencji „Biblioteka otwarta dla czytelników niepełnosprawnych”, Grudziądz–Toruń 2001], [w:] *Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych. Publikacja jubileuszowa w 20-lecie istnienia*, red. M. Gogulska-Dębska, Toruń 2003.

Polityka równości szans i niedyskryminacji w bibliotece

Współczesna biblioteka to przede wszystkim miejsce wspólnej przestrzeni, przyjazne, otwarte dla wszystkich, z którego korzystają ludzie w różnym wieku, pochodzący z różnych środowisk, o różnorodnych potrzebach i zainteresowaniach. Jako otwarta przestrzeń wielowymiarowych działań Książnica Kopernikańska w Toruniu każdego roku realizuje szereg zadań mających na celu promocję, zachęcanie do czytania oraz korzystania z jej bogatych zasobów. Podejmowane są tu działania o charakterze edukacyjnym i społecznym, organizowane są festiwale, szkolenia, warsztaty, konferencje i spotkania. W tym celu wykorzystywana jest cała dostępna przestrzeń głównej siedziby Książnicy Kopernikańskiej, Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych oraz filii znajdujących się na terenie miasta.

To, w jaki sposób WBP-KK włącza się w działania na rzecz grup tzw. wykluczonych oraz poszerza ofertę o usługi, które zachęcą do korzystania z niej osób o różnych potrzebach i zainteresowaniach, można zaobserwować na wielu płaszczyznach, poczynając od położenia, warunków lokalowych, wystroju i wyposażenia, poprzez udostępniane zbiory, aż do oferty działań kulturalnych, edukacyjnych i animacyjnych proponowanych odbiorcom. Zróżnicowani są również sami użytkownicy, choć czasem można wśród nich wyodrębnić pewne grupy dominujące. Raz są to seniorzy, w innym przypadku rodziny, a w jeszcze innym – dzieci i młodzież. Ciągła weryfikacja potrzeb odbiorców służy m.in. budowaniu części oferty biblioteki polegającej na zapewnianiu możliwości spędzania wolnego czasu w bibliotece, organizowaniu otwartych akcji angażujących użytkowników (takich jak kursy i warsztaty, spotkania, czy prelekcje). Podejmowane są różne działania, tak aby oferta biblioteczna docierała także do grupy użytkowników z niepełnosprawnością. Wśród instytucji, z którymi najczęściej współpracuje Książnica, można wymienić: Polski Związek Niewidomych, Fundację Larix, Zakłady Opieki Leczniczej, Ośrodki Szkolno-Wychowawcze, przedszkola i szkoły, w których działają grupy integracyjne, stowarzyszenia, domy opieki społecznej i warsztaty terapii zajęciowej.

Pozytywny wpływ na politykę równości szans i niedyskryminacji, która zakłada m.in. propagowanie i wdrażanie pełnego oraz równego uczestnictwa we wszystkich dziedzinach życia⁴, mają organizacja i obsługa specjalistycznych punktów bibliotecznych. Książnica udostępnia materiały poprzez sieć specjalistycznych punktów bibliotecznych, których liczba na przestrzeni lat (od ich powstania w roku 1986) oscyluje między 27 a 33 punktami, zlokalizowanymi m.in. w domach pomocy społecznej, placówkach zdrowotnych i rehabilitacyjnych, warsztatach terapii zajęciowej, szkołach specjalnych i przedszkolach integracyjnych, ośrodkach leczenia psychiatrycznego oraz zakładzie karnym. Ich pracą, począwszy od pierwszych kontaktów z placówką zainteresowaną współpracą, podpisaniem umowy i deklaracji, po późniejszą współpracę, wybór odpowiednich materiałów czytelniczych i doradztwo, zawiaduje kierownik wraz z wytypowanym do koordynowania ich działań pracownikiem Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych [dalej: OCCiN, Ośrodek]. Ośrodek, będący działem Książnicy Kopernikańskiej, poza tradycyjną obsługą informacyjno-biblioteczną realizuje różne formy zajęć czytelniczo-rehabilitacyjnych. Oprócz promowania książki i czytelnictwa stwarza czytelnikom niepełnosprawnym możliwości rozwijania ich umiejętności i zdolności twórczych poprzez aktywne uczestnictwo w organizowanych imprezach i wydarzeniach kulturalnych: spotkaniach autorskich, warsztatach, zajęciach terapeutycznych i innych imprezach integracyjnych. Zapewnia osobom z niepełnosprawnością możliwości kontaktu z książką oraz poprawę ich umiejętności czytania. Twórczość artystyczna osób niepełnosprawnych promowana jest przez działalność wystawienniczą w Galerii Twórczości Niepełnosprawnych (funkcjonującej jako część Ośrodka), a realizowane tu przedsięwzięcia mają zasięg lokalny, regionalny i ogólnopolski⁵.

⁴ W rozumieniu art. 16 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006.

⁵ K. Lisiecka, *Jubileusz 30-lecia Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych w Toruniu* [online]. „Biuletyn EBIB” 2014, nr 5 (150), Biblioteka – miejsce integracji i partycypacji społecznej [dostęp 3 grudnia 2022]. Dostępny w World Wide Web: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/255>.

Sieć punktów bibliotecznych*

Punkty biblioteczne mogą być prowadzone samodzielnie przez biblioteki każdego szczebla: wojewódzkie, powiatowe, miejskie, miejsko-gminne, gminne oraz ich filie biblioteczne. Służą ogółowi mieszkańców (punkty stałe) lub wybranym grupom czytelników (punkty specjalistyczne)⁶. Mogą one powstawać m.in. we współpracy bibliotek publicznych z innymi podmiotami:

- w zakładach karnych, okręgowych ośrodkach wychowawczych, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich – co reguluje Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2022 r. (Dz.U. 2022, poz. 1968);
- w jednostkach organizacyjnych podległych Ministerstwu Obrony Narodowej – Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 5 marca 2013 r. (Dz.U. 2013, poz. 340);
- w domach pomocy społecznej – Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2012 r. (Dz.U. 2012, poz. 1201);
- w podmiotach leczniczych – Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 5 grudnia 2012 r. (Dz.U. 2012, poz. 1406).

Z tych dokumentów wynika, że organizator może zawrzeć z dyrektorem biblioteki publicznej porozumienie o współpracy w zakresie udostępniania lub przekazywania materiałów bibliotecznych, organizacji imprez związanych z upowszechnianiem czytelnictwa, promocją literatury oraz prowadzenia działalności edukacyjnej, doskonalenia zawodowego, organizacji szkoleń, praktyk bibliotecznych, udzielania porad i pomocy instrukcyjno-metodycznej⁷.

* Punkt biblioteczny to placówka prowadzona najczęściej społecznie, której księgozbiory są wypożyczane na czas określony z jednostki macierzystej (biblioteki lub filii) i pozostają w ewidencji tej biblioteki, za: *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej. Punkt biblioteczny* [online]. Główny Urząd Statystyczny [dostęp 3 grudnia 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojecia/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/2143,pojecie.html>.

⁶ G. Bilska, dz. cyt., s. 36.

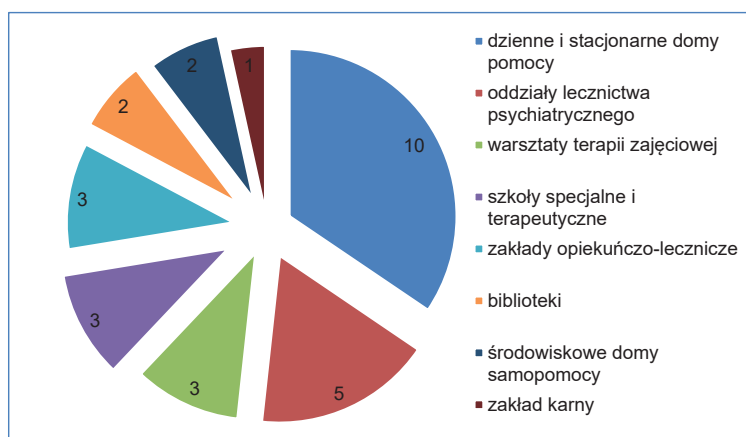
⁷ Tamże.

W grupie osób z niepełnosprawnościami znajdują się te, które samodzielnie bądź z opiekunami mogą dotrzeć do biblioteki, osoby unieruchomione, którym należy dostarczać materiały do domów, oraz te przebywające w instytucjach opiekuńczych, ośrodkach edukacyjnych i zdrowotnych, a także innych organizacjach i zakładach o profilu rehabilitacyjnym. Najwłaściwszą formą organizacyjną, pozwalającą dotrzeć do usług bibliotecznych użytkownikom z ostatniej wymienionej grupy, są specjalistyczne punkty biblioteczne. Ośrodek od początku swego istnienia dostrzegał potrzebę poszerzenia kręgu odbiorców usług bibliotecznych. W tym celu prowadzono analizy potrzeb różnych środowisk, w których osoby chore, z niepełnosprawnościami i starsze miały ograniczony dostęp do literatury i innych materiałów. W ich określeniu znaczącą pomoc okazali terapeuci, pedagodzy, nauczyciele, personel medyczny, pracownicy socjalni, którzy postanowili włączyć do swej pracy różnorodne materiały biblioteczne⁸. Tak też zaczęła się wieloletnia współpraca owocująca powstawaniem nowych punktów i realizacją celów:

- rehabilitacyjno-terapeutycznych, sprzyjających samorealizacji, doświadczaniu więzi społecznej, nabywaniu lub odzyskiwaniu odwagi i zaufania do samego siebie;
- edukacyjnych i wspierających umiejętności praktyczne;
- kulturalnych;
- rozrywkowo-relaksujących, sprzyjających zagospodarowaniu wolnego czasu.

Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych prowadzi punkty biblioteczne w różnorodnych placówkach dla osób niepełnosprawnych. Są to m.in. domy pomocy społecznej, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, szkoły specjalne i terapeutyczne. Ich zróżnicowanie obrazuje wykres 1.

⁸ M. Skarżyńska, dz. cyt., s. 52–54.

Wykres 1. Zróżnicowanie i liczba punktów bibliotecznych koordynowanych przez Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań kwartalnych z działalności punktów bibliotecznych za rok 2022.

Punkty biblioteczne – zasady działania

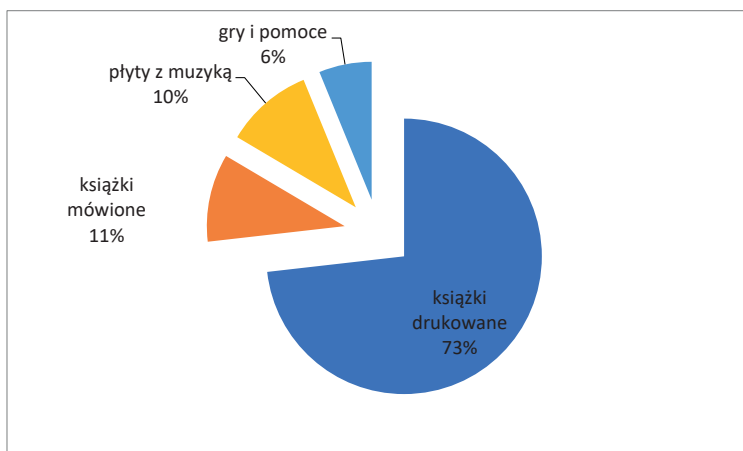
Przy zakładaniu punktu bibliotecznego prawa i obowiązki obu stron są uzgadniane w *Umowie w sprawie prowadzenia punktu bibliotecznego*. Organizacja i obsługa punktu bibliotecznego obejmują:

1. Określenie podstaw działania punktu bibliotecznego, czyli przygotowanie *Umowy w sprawie prowadzenia punktu bibliotecznego* oraz *Zobowiązania* dla osoby wytypowanej do prowadzenia punktu bibliotecznego.
2. Podpisanie *Umowy* i *Zobowiązania* w sprawie prowadzenia punktu bibliotecznego.
3. Prowadzenie dokumentacji bibliotecznego punktu bibliotecznego, takiej jak rejestr czytelników i ewidencja wypożyczeń.
4. Prowadzenie sprawozdawczości z działalności.

Specjalistyczne punkty biblioteczne funkcjonują na podstawie obustronnych pisemnych porozumień, zawartych między Wojewódzką Biblioteką Publiczną-Książnicą Kopernikańską, reprezentowaną przez kierownika Ośrodka, a kierownictwem poszczególnych jednostek organizacyjnych. Wytypowani pracownicy prowadzący punkty podpisują zobowiązanie dotyczące odpowiedzialności za powierzone im materiały, organizowania obsługi bibliotecznej, właściwego prowadzenia dokumentacji, sporządzania kwartalnych sprawozdań statystycznych. Osoby prowadzące punkty biblioteczne to pedagodzy i nauczyciele, instruktorzy terapii zajęciowej, terapeuci i personel medyczny, psycholodzy i bibliotekarze. Mając na uwadze możliwości percepcyjne odbiorców, realizację zamierzonego programu edukacyjnego czy terapeutycznego, samodzielnie dokonują wyboru materiałów lub konsultują ten wybór z pracownikami Ośrodka, wzajemnie wymieniając doświadczenia. Prowadzący punkty przychodzą do Ośrodka z uczestnikami warsztatów terapii zajęciowej, pacjentami szpitala psychiatrycznego, mieszkańcami dziennych domów pomocy społecznej i uczniami szkół specjalnych – wtedy to użytkownicy samodzielnie mogą wybrać dla siebie potrzebne materiały czytelnicze. Wymiany kompletów odbywają się z różną częstotliwością w zależności od potrzeb, zwykle raz na kwartał, najrzadziej raz w roku.

Rezultaty działalności punktu bibliotecznego są doliczane do statystyki biblioteki obsługującej punkt biblioteczny (w przypadku sieci punktów prowadzonych przez OCCiN są to sprawozdania kwartalne, sumowane w sprawozdania roczne na potrzeby statystyki Głównego Urzędu Statystycznego). Przy sporządzaniu sprawozdawczości analizowana jest skuteczność wykorzystania wypożyczonych kompletów materiałów bibliotecznych.

Wykres 2. Zróżnicowanie wypożyczanych materiałów czytelnicznych do punktów bibliotecznych zawiadywanych przez Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych z działalności punktów bibliotecznych za lata 2016–2019.

Wykres 2 obrazuje udział procentowy wypożyczanych materiałów. Największy zbiór stanowią druki zwarte, jednak trudno w przypadku użytkowników specjalistycznych punktów bibliotecznych dokonywać analizy statystycznej wykorzystywania np. literatury dziecięcej, w porównaniu z kategorią wiekową, gdyż nie odzwierciedla ona stanu faktycznego. Dobór materiałów jest prowadzony ze względu na możliwości psychofizyczne odbiorców, a nie na wiek, ponieważ w placówkach specjalistycznych przebywają często osoby o sprzężonych niepełnosprawnościach lub te, które ze względu na warunki środowiskowe, odosobnienie, wiek (demencja, choroba Alzheimera) czy inne czynniki mają problemy z percepcją literatury⁹.

„Uczestnik biblioterapii może nawet nie umieć czytać, ważna jest tu możliwość wymiany zdań, rozmowy, dyskusji, podczas których wiąże się «treści książkowe» z rozwiązywaniem własnych problemów ży-

⁹ I. Borecka, *Magia ogrodów, czyli o terapeutycznej funkcji ogrodów*, Kraków 2010, s. 21.

ciowych¹⁰. Zróżnicowany jest zatem sposób udostępniania materiałów. W domach pomocy społecznej znajdują się wydzielone miejsca w świetlicy lub w pokoju do zajęć terapeutycznych, gdzie pracownik wypożycza książki bądź organizuje wspólne głośne czytanie. Osoby unieruchomione korzystają z materiałów w swych pokojach. Z kolei na oddziałach szpitala psychiatrycznego terapeutyci, obok wypożyczania książek pacjentom, prowadzą formy biblioterapeutyczne z wykorzystaniem poezji, wybranych tekstów literackich czy muzyki¹¹.

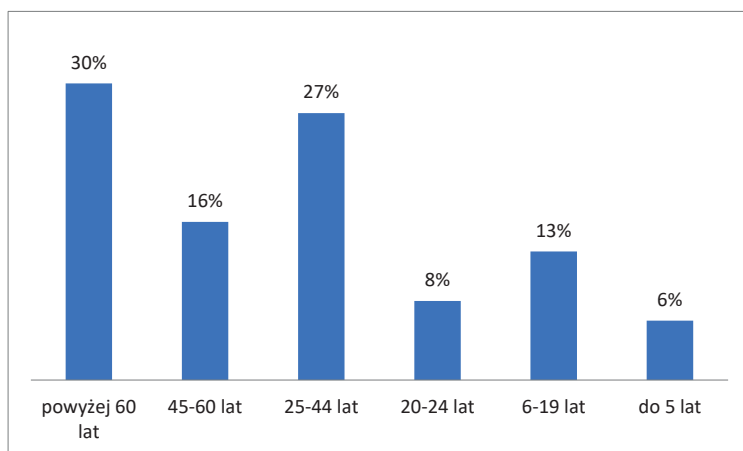
Kolejnymi materiałami czytelniczymi są pozycje, które w pewnym sensie stanowią materiały alternatywne wobec tradycyjnych. Z tej grupy materiałów wypożyczane są najczęściej:

- materiały do terapii logopedycznej i stymulacji rozwoju poznawczego;
- pomoce do pracy z pacjentami z afazją;
- materiały do terapii funkcji poznawczych;
- różnego rodzaju kolorowe plansze (zdjęcia): przedmioty codziennego użytku, jedzenie, zawody itp.;
- scenariusze zajęć z terapii zajęciowej;
- poradniki przydatne do warsztatów terapii zajęciowej, np. prace z papieru, plastyka;
- puzzle, memo, domina, układanki, gry planszowe, loteryjki (w tym dźwiękowe), nagrania dźwięków, wierszyków itp.;
- gry i quizy do treningu pamięci, wyszywanki, puzzle, układanki, wszystkie pomoce wspomagające sprawność motoryczną, pamięć i koncentrację¹².

¹⁰ W. Czernianin, *Teoretyczne podstawy biblioterapii*, Wrocław 2008, s. 9, za: W. Matras-Mastalerz, *Biblioterapeuta i jego warsztat biblioterapeutyczny*, [w:] *O potrzebie biblioterapii*, red. K. Hrycyk, Wrocław 2012, s. 44.

¹¹ M. Skarżyńska, dz. cyt., s. 60–62.

¹² W. Matras-Mastalerz, dz. cyt., s. 57–58.

Wykres 3. Struktura wiekowa użytkowników punktów bibliotecznych zawiadywanych przez Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych z działalności punktów bibliotecznych za lata 2016–2019.

Z danych statystycznych przedstawionych na wykresie 3 wynika, że z omawianych placówek korzysta najczęściej użytkowników w wieku dojrzałym. Duży odsetek stanowią dzieci i młodzież, ponieważ wśród punktów bibliotecznych szczególną grupą są placówki zajmujące się dziećmi i młodzieżą, głównie z niesprawnością intelektualną. Można do nich zaliczyć szkoły specjalne, klasy integracyjne w szkołach masowych i warsztaty terapii zajęciowej. W przypadku szkół nauczyciele, pedagodzy przeważnie samodzielnie dobierają w Ośrodku materiały biblioteczne niezbędne do zajęć edukacyjnych i terapeutycznych. Najczęściej wybierane są najprostsze gry, puzzle, książki „łatwe w czytaniu” i inne informujące, np. o zjawiskach przyrody, otaczającym świecie roślin i zwierząt, porach roku, a także te materiały, które w prosty sposób pomogą dzieciom przyswoić wiedzę wymaganą w programie szkolnym.

Dane na wykresach 2 i 3 obejmują średnie arytmetyczne wartości ze sprawozdań rocznych z lat 2016–2019. W roku 2020, w związku z zaistniałą sytuacją zagrożenia koronawirusem i wprowadzeniem stanu epidemii, Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych realizo-

wał swoją misję w zakresie dostosowanym do obowiązujących norm sanitarnych. Podjęto decyzję o odwołaniu wszystkich planowanych zajęć i na początku marca tego roku Ośrodek został zamknięty dla użytkowników. Znaczący spadek liczby czytelników, odwiedzin i wypożyczeń w stosunku do roku poprzedniego wynikał nie tylko z zamknięcia pomieszczeń Ośrodka dla użytkowników, ale także z ograniczenia działania punktów bibliotecznych z powodu kwarantanny, izolacji lub pracy zdalnej placówek, w których funkcjonują. Wszystkie wypożyczone materiały miały określoną kwarantannę, której podlegały przed udostępnieniem użytkownikom w placówce docelowej. W 2020 r. w punktach dokonano 28 wymian: wypożyczono 1082 materiały biblioteczne, zwrócono 1057, dla porównania rok później, w 2021 r., dokonano 35 wymian kompletów materiałów bibliotecznych: wypożyczono 1593, a zwrócono 1496. To prognozuje kolejne lata działalności, które będą służyć odbudowywaniu zawieszonych kontaktów, a także nawiązywaniu nowych.

Podsumowanie

Zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem biblioteki powinny zapewniać wszystkim obywatelom dostęp do swoich zbiorów. Zostały sformułowane niektóre warunki urzeczywistnienia koncepcji „życia razem”, czyli integracji społecznej osób niepełnosprawnych. Zaliczono do nich: stałą współpracę instytucji kultury z władzami lokalnymi, system kształcenia ekspertów ds. usług dla osób niepełnosprawnych, zwiększenie zbiorów dokumentów w różnych formatach (audio, z językiem migowym, odczytywalnych dotykowo itp.), zapewnienie oprogramowania pozwalającego na zmianę formatu, upowszechnienie takich urządzeń jak: czytniki, tablety, smartfony ze specjalnym oprogramowaniem, uwzględnienie potrzeb osób niepełnosprawnych przy wydarzeniach kulturalnych (wystawy, pokazy filmów, występy teatralne)¹³.

¹³ V. van Atten, *Zwiększenie dostępu do książek i możliwości czytania: inicjatywy zmierzające do poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych (Améliorer l'accès au livre et à la lecture: une démarche en faveur des publics en situation de handicap)*, „Bulletin des bibliothèques de France” 2017, nr 11, s. 8–15.

Te zalecenia ściśle wiążą się z głównymi czynnikami finansowo-organizacyjnymi mającymi wpływ na kształt obsługi różnorodnych grup użytkowników w bibliotekach publicznych, a mianowicie:

- tworzenie zróżnicowanych zbiorów bibliotecznych;
- współpraca z instytucjami zajmującymi się niepełnosprawnościami (szkołami integracyjnymi, organizacjami pozarządowymi, ośrodkami opiekuńczymi itp.);
- szkolenia dla pracowników bibliotek, którzy stoją przed wyzwaniami, jak najlepiej zaspokoić potrzeby osób z niepełnosprawnościami, niezależnie od tego, czy osoby te są niepełnosprawne fizycznie, czy intelektualnie, różnią się stylami uczenia się, a nawet przejściowymi problemami, które mają wpływ na ich mobilność.

Niezwykle ważne jest to, aby nie postrzegać stereotypowo określonych kategorii czytelników – w każdej z nich bowiem mogą się znaleźć ludzie z bardzo różnych środowisk i o odmiennych potrzebach informacyjnych. Zaspokojenie potrzeb czytelników o specjalnych potrzebach, do których zalicza się: osoby mieszkające w oddalonych miejscach, osoby nieopuszczające domów, osoby o instytucjonalnie ograniczonej swobodzie przemieszczania się, nie jest procesem skomplikowanym dzięki możliwości zakładania specjalistycznych punktów bibliotecznych w placówkach, w których przebywają te osoby.

Bibliografia

Aktywna Biblioteka. Miejsce bez barier: usługi dla seniorów i osób niepełnosprawnych, Warszawa 2010.

Atten Vanessa van, *Zwiększenie dostępu do książek i możliwości czytania: inicjatywy zmierzające do poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych (Améliorer l'accès au livre et à la lecture: une démarche en faveur des publics en situation de handicap)*, „Bulletin des bibliothèques de France” 2017, nr 11, s. 8–15.

Bilska Grażyna, *Organizacja i obsługa punktu bibliotecznego*, „Poradnik Bibliotekarza” 2014, nr 1, s. 36–40.

Borecka Irena, *Magia ogrodów, czyli o terapeutycznej funkcji ogrodów*, Kraków 2010.

- Lisiecka Kamila, *Jubileusz 30-lecia Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych w Toruniu* [online]. „Biuletyn EBIB” 2014, nr 5 (150) [dostęp 3 grudnia 2022]. Dostępny w World Wide Web: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/255>.
- Matras-Mastalerz Wanda, *Biblioterapeuta i jego warsztat biblioterapeutyczny*, [w:] *O potrzebie biblioterapii*, red. Krystyna Hrycyk, Wrocław 2012, s. 43–60.
- Pojęcia stosowane w statystyce publicznej. Punkt biblioteczny* [online]. Główny Urząd Statystyczny [dostęp 3 grudnia 2022]. Dostępny w World Wide Web: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/2143,pojecie.html>.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2022 r. w sprawie sposobu organizacji obsługi bibliotecznej w zakładach karnych, okręgowych ośrodkach wychowawczych, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz sposobu współdziałania bibliotek publicznych w wykonywaniu tej obsługi* [online]. ISAP. Internetowy System Aktów Prawnych [dostęp 23 stycznia 2023]. Dostępny w World Wide Web: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220001968>.
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 5 marca 2013 r. w sprawie sposobu organizacji obsługi bibliotecznej w jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej oraz sposobu współdziałania bibliotek publicznych w wykonywaniu tej obsługi* [online]. ISAP. Internetowy System Aktów Prawnych [dostęp 23 stycznia 2023]. Dostępny w World Wide Web: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20130000340>.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2012 r. w sprawie sposobu organizacji obsługi bibliotecznej w domach pomocy społecznej oraz sposobu współdziałania bibliotek publicznych w wykonywaniu tej obsługi* [online]. ISAP. Internetowy System Aktów Prawnych [dostęp 23 stycznia 2023]. Dostępny w World Wide Web: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20120001291>.
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 5 grudnia 2012 r. w sprawie sposobu organizacji obsługi bibliotecznej w podmiotach leczniczych oraz sposobu współdziałania bibliotek publicznych w wykonywaniu tej obsługi* [online]. ISAP. Internetowy System Aktów Prawnych [dostęp 23 stycznia 2023]. Dostępny w World Wide Web: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20120001406>.

Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999. Art. 16 [online]. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej [dostęp 23 stycznia 2023]. Dostępny w World Wide Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1083&from=lv>.

Skarżyńska Maria, *Specjalistyczne punkty biblioteczne: przeżytek czy niezbędne ogniwo w przyszłościowym modelu bibliotekarstwa publicznego* [aktualniona wersja referatu wygłoszonego na Konferencji „Biblioteka otwarta dla czytelników niepełnosprawnych”, Grudziądz–Toruń 2001], [w:] *Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych. Publikacja jubileuszowa w 20-lecie istnienia*, red. Magdalena Gogulska-Dębska, Toruń 2003, s. 45–65.

Wołosz Jan, *Efektywna biblioteka publiczna w społeczeństwie informacyjnym* [online]. *Standaryzacja kosztów w bibliotekach publicznych* [dostęp 24 stycznia 2023]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/standardy/wolosz.php>.

To reach everyone – characteristics of the activity of specialized library points of WBP-Książnica Kopernikańska in Toruń

ABSTRACT: The common right to use public libraries and their services applies special efforts to increase access to resources also about special needs groups, which include: people living in places that are far away, people who do not leave their homes, and people with institutionally restricted freedom of movement (in hospitals and prisons). The author writes about the efforts of WBP-Książnica Kopernikańska in Toruń to provide access to services of a cultural, educational, and scientific nature to all groups of people.

The specificity of the external activity in Poland of the network of library points in psychiatric institutions, nursing homes, and occupational therapy workshops, whose recipients do not have access to the library of their own, is detailed.

The article is an attempt to analyze activities that grant access to library services to various groups of people. The next problem undertaken in the

article is an attempt to answer the question: are libraries prepared, and do they have the ability to help the disabled and other people who, for various reasons, cannot access the services?

KEYWORDS: library points, availability, equality policy, non-discrimination

